

ТОРГОВЕЛЬНИЙ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РЕЖИМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВСТУПУ В ЄС

Поліщук Ліна Сергіївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри світового господарства

і міжнародних економічних відносин,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Аналіз та огляд торговельної політики України в рамках WTO Trade Policy Review є надзвичайно важливим інструментом для комплексної оцінки змін у зовнішньоекономічній політиці держави, її адаптації до нових глобальних викликів та поступу в напрямі євроінтеграції. Документи, підготовлені в межах цієї процедури – Звіт Секретаріату СОТ, Звіт України та Протокол питань і відповідей – відображають глибину трансформацій, з якими зіштовхується Україна в умовах війни, водночас засвідчуючи її рішучість залишатися інтегрованою у глобальну торговельну систему. Це другий огляд для України, котрий характеризує сучасні торговельний та інвестиційний режими.

Війна завдала глибоких людських, економічних та екологічних втрат і водночас загострила давні проблеми: низькі рівень інвестицій, скорочення частки торгівлі у ВВП та стагнацію продуктивності. Однак, вражаючим є той факт, що попри масштабні виклики, економіка України проявила неабияку стійкість завдяки адаптивності бізнесу, підтримці партнерів та реформам уряду, спрямованим на глибшу інтеграцію з ЄС.

Роль міжнародної торгівлі в економіці України демонструє тенденцію до зниження з часу попереднього огляду СОТ у 2016 р. Загальне співвідношення торгівлі до ВВП зменшилося з майже 106% у 2016 р. до 78% у 2023 р. [1].

Цей спад є частиною тривалої тенденції, викликаній низкою внутрішніх та зовнішніх потрясінь. Однак, саме триваюча війна призвела до падіння обсягів експорту на 33% між 2021 та 2022 роками. У звіті відзначається, що це викликало занепокоєння щодо глобальної продовольчої безпеки, оскільки Україна традиційно є основним експортером сільськогосподарської продукції, особливо зернових та соняшникової олії. Відповідна інфографіка демонструє падіння експорту агропродукції з 26,7 млрд дол. США у 2021р. до 22,2 млрд дол. США у 2023 р., а також зниження обсягів експорту зернових на 29% [1, с. 96].

За останні роки структура українського експорту зазнала кардинальних змін. Якщо у 2008 р. сільськогосподарська продукція

складала лише 17% експорту, то вже у 2023 р. її частка зросла до майже 61%. Натомість традиційні галузі, такі як металургійна та хімічна, різко скоротили свою роль. Також, надзвичайно показовим є те, що торгівля з ЄС значно зросла (до 65% експорту товарів у 2023 році). Це свідчить про стратегічну переорієнтацію України у бік європейської інтеграції, при зростаючій ролі аграрного сектору, що, з одного боку, є ознакою адаптивності, а з іншого – свідченням структурної вразливості, зокрема через зменшення експорту продукції машинобудування, металургії та високотехнологічних товарів.

Така переорієнтація стала можливою завдяки тому, що ЄС надав Україні повну лібералізацію торгівлі, призупинивши імпортні мита, квоти та заходи торгового захисту для імпорту з України на тимчасовій основі. Це відображено у Регламенті про автономні торгові заходи (АТМ) [3]. Ці заходи вперше набули чинності 4 червня 2022 року та були повторно запроваджені до 5 червня 2025 року. Наразі, немає попередньої згоди Європейського парламенту та Ради щодо продовження цих заходів ще на рік до 5 червня 2026 року. Це може негативно вплинути на інтенсивність двосторонньої торгівлі в умовах триваючої агресивної російської війни.

Крім того, оцінюючи торгівлю послугами, особливу увагу акцентовано на динамічному розвитку сектору цифрових послуг: експорт ІТ та бізнес-послуг зростав у середньому на 16% щороку з 2017 по 2023 рік, досягнувши \$9,4 млрд. Це може бути основою для формування нематеріального експорту модернізованої повоєнної економіки [1, с. 26].

У Звіті СОТ підкреслюється високий рівень відкритості торговельного режиму, адже середнє ввізне мито за режимом найбільшого сприяння становить 4,8%, а близько 40% тарифних ліній є безмитними. При цьому застосовуються деякі спеціальні ставки й сезонні мита, здебільшого в аграрному секторі. Як досягнення відзначено спрощення митних процедур, функціонування єдиного вікна для міжнародної торгівлі, впровадження авторизованого економічного оператора. Україна зробила суттєвий крок у гармонізації своїх технічних стандартів і санітарних норм із нормами ЄС, що є дуже важливим. Скасування застарілих стандартів, модернізація СФЗ-законодавства та створення інституційної інфраструктури – усе це свідчить про прагнення до інтеграції у європейський простір. Також, варто зазначити, що торговельні захисні інструменти (антидемпінгові мита, компенсаційні заходи тощо) застосовуються обмежено – лише 0.13% імпорту було під їх впливом, що свідчить про стриманість у протекціоністських підходах.

У зв'язку з війною було введено низку тимчасових обмежень: ліцензування експорту, заборони на вивезення деяких товарів, обмеження валютних операцій тощо. Проте як Звіт Секретаріату, так і члени СОТ у своїх питаннях визнають об'єктивність таких заходів в умовах

надзвичайної ситуації. Україна надає регулярні повідомлення в рамках СОТ, що підкреслює прозорість і дотримання зобов'язань [1].

Звіт ідентифікує серйозні перешкоди для економічного розвитку України. Загальна факторна продуктивність стагнує щонайменше десятиліття, тоді як торговельні витрати зростають з 2013 року і залишаються приблизно на 14% вищими в середньому, ніж у Європейському Союзі. Ключовим фактором, що впливає на продуктивність України, є стійко низький рівень іноземних інвестицій. Валове нагромадження основного капіталу, яке становило 17% ВВП у 2023 році, давно знаходиться на низхідній траєкторії. У звіті це пояснюється давніми викликами у залученні прямих іноземних інвестицій (ПІІ), включаючи слабкі інституції, прогалини у реалізації законів та нормативних актів, наявність неефективних державних підприємств у ключових економічних секторах, нерозвинену фінансову систему, а останнім часом – невизначеність, створену геополітичною напруженістю.

За оцінками Світового банку, загальна потреба у відновленні та реконструкції України після руйнувань, завданих російською агресією, становить станом на кінець 2023 р. близько 486 млрд дол. США на наступне десятиліття. Водночас ПІІ мають стати ключовим джерелом фінансування післявоєнної відбудови, оскільки державних ресурсів та грантової допомоги донорів буде недостатньо для комплексної модернізації економіки.

Станом на 30 червня 2024 року, загальний обсяг накопичених ПІІ в Україні становив 55.5 млрд дол. США. Найбільша частка цього капіталу – 38.4% – зосереджена у промисловості, зокрема у виробництві харчових продуктів, хімічній та металургійній галузях. Іншими привабливими секторами стали оптова й роздрібна торгівля (17%), а також фінансові й страхові послуги, транспорт і логістика [1, с. 27].

Для стимулювання інвестиційного клімату уряд України вживає комплекс заходів. Серед них – створення Офісу з питань залучення інвестицій (UkraineInvest), запровадження супроводу та пільг для великих проєктів, розробка системи страхування воєнних ризиків для інвесторів у співпраці з міжнародними партнерами [2].

Інституційні зміни є важливим елементом торговельної політики України. Як відзначено у Звіті Секретаріату, в Україні впроваджено цифровізацію багатьох процедур – від митного оформлення до реєстрації бізнесу. Це сприяє прозорості та інтенсифікую економічну та торговельну діяльність.

У Звіті Уряду України підкреслюється значний прогрес у впровадженні комплексного пакету реформ, спрямованих на покращення бізнес-середовища, інвестиційного клімату, забезпечення відповідності нормативно-правового регулювання стандартам Європейського Союзу та

міжнародним стандартам, а також закладення основи для сталого економічного зростання. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС, зміцнила свої відносини з торговельними партнерами, залишилася активним учасником міжнародних форумів та рішучим прихильником багатосторонньої торговельної системи [2].

Члени СОТ високо оцінили прозорість, зусилля України у сфері діджиталізації та порядок денний реформ. Вони визнали вирішальну роль торгівлі у підтримці економічного відновлення України та закликали до подальшого прогресу у сфері верховенства права та конкурентної політики. Успіх економічного відновлення України та її інтеграції до ЄС є не лише національним питанням, але й перевіркою стійкості та адаптивності самої міжнародної торговельної системи.

У перспективі торговельний прогноз України балансує між обережним оптимізмом і тверезим реалізмом. Якщо безпека покращиться, а відновлення прискориться, Україна може стати сучасною, диверсифікованою економікою, повністю інтегрованою в європейські та світові ланцюги поставок. Її аграрний та ІТ-сектори пропонують можливості для динамічного зростання. Однак, тривала війна, послаблення західної підтримки, внутрішньополітичні невдачі або зовнішні шоки можуть перекреслити цю траєкторію. В Огляді торговельної політики СОТ до 2025 року Україна змальована як країна, що перебуває в процесі глибоких перетворень: вона бореться, але рішуче налаштована, зазнає поразки, але реформується і обережно будує фундамент для майбутнього, що ґрунтується на стійкості, сталості та багатосторонньому співробітництві.

Список використаних джерел:

1. Trade Policy Review. Ukraine URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/tptr_e/tp567_e.htm
2. Trade Policy Review. Report by Ukraine. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/tptr_e/g467_e.pdf
3. Regulation (EU) 2023/1077 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on temporary trade-liberalisation measures supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023R1077>